

Jacek Partyka
Zakładu Literatur Ameryki Północnej
Uniwersytet w Białymstoku
ORCID: 0000-0003-0734-6138

ZAMIAST WSTĘPU. NIEOCZYWISTOŚCI

Podjmując temat ucieczek i wszelkich ruchów migracyjnych w historii żydowskiej od momentu powstania chrześcijaństwa aż po późne średniowiecze, amerykański historyk Robert Chazan, autor książki *Refugees or Migrants. Pre-Modern Jewish Population Movement* (2018), analizuje rozmaite wzorce przemieszczania się Żydów na przestrzeni wieków i stwierdza, że większość z nich poszukiwała po prostu lepszego życia w wymiarze materialnym. Innymi słowy, w ujęciu czysto statystycznym, Żydzi byli częściej migrantami niż uchodźcami. Teza ta nie marginalizuje bynajmniej licznych przykładów wprowadzania przez lokalne władze odgórnych nakazów relokacji, niekorzystnych zapisów prawnych lub prowokowania pogromów, które wymuszały na mniejszościach żydowskich zmianę miejsca zamieszkania. Badanie Chazana, podkreślmy raz jeszcze, dotyczy sytuacji istniejącej do mniej więcej XV w. Jak wiemy, późniejsza historia (szczególnie wiek XX) przyniosła istotne zmiany tego paradygmatu.

Rozróżnienie pomiędzy uchodźcą a migrantem na pozór wydaje się oczywiste. Ale tak nie jest. Można tu wspomnieć definicje prawne ustanowione przez Konwencję Genewską (28 lipca 1951 r.). Termin „uchodźca” stosowany jest tam w odniesieniu do osób, które mogą udowodnić, że są prześladowane w kraju pochodzenia lub uciekają przed toczącym się konfliktem zbrojnym. Można, i robi się to często, definiować „uchodźcę” jako kategorię tylko danego porządku prawnego, co wyklucza automatycznie wiele osób poszukujących schronienia, ponieważ nie mogą oczekiwać opieki w rozumieniu ustaleń Konwencji Genewskiej.

Zmiany środowiskowe i klimatyczne, a także ubóstwo, nie są uważane za powody do nadania przybyszowi statusu uchodźcy. Nie wchodząc w szczegóły prawne tego zagadnienia, podkreślmy tylko, że ucieczka nie zawsze da się wyraźnie oddzielić od migracji – określenia „migracja mieszana” lub „migracja przymusowa” też okazują się ostatecznie nie dość adekwatne. Jednak najważniejsze w tym wszystkim jest to, by pamiętać, że mniej lub bardziej precyzyjna nomenklatura prawna nigdy nie jest w stanie nazwać doświadczenia jednostkowego, które zawsze będzie niepowtarzalne i które zawsze będzie doświadczeniem straty.

Większość zawartych w niniejszym tomie tekstów dotyczy straty, dotyka mrocznego wymiaru bycia uchodźcą, próbuje opisać jakiś konkretny ból. Losu Żydów, bo o nich przecież jest mowa, nie możemy oczywiście uniwersalizować, ale możemy zastanowić się nad tym, jak niepokojąco aktualne, tu i teraz, pozostaje doświadczenie bycia uchodźcą, wygnańcem, bezpaństwowcem. Czy tego chcemy czy nie, wojna w Ukrainie i jej konsekwencje oraz katastrofa humanitarna w Strefie Gazy będą nam towarzyszyć w trakcie lektury.

Białystok, 10 kwietnia 2024

Bibliografia

- Chazan Robert, *Refugees or Migrants. Pre-Modern Jewish Population Movement*, New Haven and London, 2018.
- KONWENCJA dotycząca statusu uchodźców, sporządzona w Genewie dnia 28 lipca 1951 r. (Dz. U. z 1991 r. Nr 119, poz. 515 i 517).

Jacek Partyka

The University of Białystok

INSTEAD OF AN INTRODUCTION. NON-OBVIOUSNESS

Summary

The brief introduction to the volume refers to the research of contemporary American historian Robert Chazan, who, in 2018, analyzed the reasons for the movement of Jewish communities over a dozen centuries and found that they were mostly economic in nature. This paradigm changed in the late 19th and 20th centuries, i.e., during periods of unprecedented wandering and tragedy for European Jews. The texts collected in the volume „Jews of Eastern Poland, Vol. XII: Refugees...” evoke the experience of migration/refugeeism in its dark dimension.

Keywords: Migrant, refugee, Robert Chazan, Geneva Convention.